

Rashrvaćeno međumrežje, I.

Živić, Tihomir

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2024, 71, 12 - 33**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.02>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:151:448433>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

vjera, nada, ustrajnost, jezično znanje, nevjerojatan glazbeni talent. I briga za bližnje i daljnje u blizini i daljini.

Ponovno se valja prisjetiti njezinih riječi izrečenih 12. listopada 2017. u Matici hrvatskoj prigodom predstavljanja zbornika radova priređena njoj u čast: „Vrlo iskreno, uza sve ove hvale i pohvale koje gode, ja ne mislim da sam radila išta drugo osim svoga posla. To je bio moj posao. Nastojala sam ga raditi što savjesnije.“

I radila je (zamalo) do zadnjega trena, o čemu svjedoči i prilog za zbornik posvećen prof. dr. sc. Nedi Pintarić Kujundžić, njezinoj dragoj prijateljici, „Zapis iz Spomenara. Mojoj dragoj Nedi...“

Možda i ovaj U spomen ostane dio Spomenara o našoj dragoj profesorici Sesar, skromnoj znanstvenici i profesorici bogate i uzorne bibliografije.

Ivana Vidović Bolt

ividovic@ffzg.hr

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.01>

RASHRVAĆENO MEĐUMREŽJE, I.

Tihomir Živić

O važnosti očuvanja naobrazbe hrvatskoga jezika kao materinskoga

U velikom tkanju ljudske uljudbe jezici predstavljaju treperave niti, od kojih svaka tka jedinstvene uzorke prosvijećenosti, povjesnice i osobnosti. Materinski jezik, jezik naših najranijih osmišljaja, zauzima nužno mjesto u toj višeslojnici (Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski, 2012.: 494. – 495.). On nije samo oruđe priopćavanja, već je – navlastito uz današnje mogućnosti međumrežja (engleski *Internet*)¹ te višeizvornih ozvučno-slikovnih zapisa (engleski *audiovisual multimedia*) – i čuvalište skupnoga sjećanja neke zajednice, prolaz za njezine predaje te osnovica njezine izobražene posebnosti (Martínez, 2020.: 223. – 244.).

Važnost je očuvanja i njegovanja naobrazbe hrvatskoga kao materinskoga jezika mnogostruka. Na najbitnijoj razini jezik je sredstvo kojim iskušavamo ili tumačimo svijet. On oblikuje naše misaone postupke, utječe na naš opažaj stvarnosti te tvori hrptenjaču našega spoznajnog razvoja. Jezik koji prvi čujemo i govorimo, naš materinski jezik, stoga postaje unutarnjim dijelom našega osobnog i skupnog sebstva.

Održavanje učenosti drugo je odlučujuće obilježje. Svaki je jezik skrbnik jedinstvenoga izobrazbenog naslijeđa – umotvorina, književnosti, glazbe, poslovice

¹ Opširnije vidi: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ (2023.).

i usmenih predaja koje možda ne će pronaći točan prijevod ni u kojem drugom jeziku. Ta počela prosvijećenosti, ugrađena u jezik, pružaju neprocjenjive uvide u svjetonazor, vjerovanja i običaje neke zajednice. Gubitak jezika može zato dovesti do neopoziva gubitka prosvijećene raznolikosti i prvašnjega znanja.

Štoviše, materinski jezik igra bitnu ulogu u obrazovanju i učenju djece i mladeži. Brojna su istraživanja pokazala da djeca koja dobiju ranu izobrazbu na svojem materinskom jeziku znanstveno postižu više (de Varennes, 2020.: 6., 9., 10., 12.). Spretnija su u pojmovnome mišljenju i imaju čvršću podlogu za učenje dodatnih jezika. Materinski jezik omogućuje dublju vezu i shvaćanje uputnika (latinski i engleski *curriculum*),² promičući uključiviji i djelotvorniji obrazovni sustav.

Društvena povezanost i osjećaj pripadnosti također se promiču materinskim jezikom. Jezik je moćan ujedinitelj, a stvara osjećaj zajedništva i zajedničke istovjetnosti. On je nit koja povezuje pojedince s njihovim baštinstvom i jedne s drugima, unaprjeđujući tako društveni sklad i razumijevanje.

U odnedavno sve posveopćenijem³ svijetu postoji rastuća zabrinutost glede premoći nekoliko glavnih jezika koji zasjenjuju mnoštvo manjih, pokrajinskih jezika, a tako je na žalost i s hrvatskim. Ovo jezično ujednačavanje prijetnja je jezičnoj raznolikosti i prosvjetnomu množinstvu. Očuvanje naobrazbe iz hrvatskoga kao materinskoga jezika je, slijedom toga, čin otpora prema prosvjetnomu propadanju te potvrda prosvjetne samosvojnosti u općesvjetskoj surječju.⁴

Također je važno primijetiti da čuvanje nekoga jezika nije samo odgovornost njegovih izvornih govornika nego i čovječanstva u cjelini. Svaki jezik, pa tako i hrvatski, pridodaje jedinstveno gledište našem poimanju ljudskoga iskustva i obogaćuje naše sveobuhvatno prosvjetno naslijeđe. Rasap bilo kojega jezika rasap je za čitavo čovječanstvo.

U ovome se znanstvenom istraživanju u vezi s time pomnijivo proučava neprijeporna istina: i znatan udjel hrvatskih mrežnih člankopisaca i novinara u svoja orječja,⁵ a posebice izvješća, ustaljeno uključuje mnoštvo obavijesnih izvora na engleskome jeziku. Ova navika, međutim, nije samo dokaz njihove posvećenosti

² Riječ *uputnik* kao hrvatska novotvorenica i zamjena za *curriculum* preporučena je i u članku Dubravke Smajić i Irene Vodopije (2008.: 186.).

³ Vladimir Lay (2003.: 321.) englesku učestalicu *globalization*, odnosno izraz *mundialization* (preko francuskoga *mondialisation*), zamjenjuje *posvjetovljenjem*, no ta se pojmovnica zapravo značenjski preklapa s onom naše riječi za engleski izraz *secularization*. Stoga je odabrana riječ *posveopćenje*, koja se kao prijevod latinskoga *globalizatio* nalazi u Joze Marevića (2000.: 1241.).

⁴ U nas je ta riječ (vidi: Skala, 1994.) još uvijek poznatija kao *kontekst*, i to slijedom preuzetice iz njemačkoga (*Kontext*) i engleskoga (*context*), a oboje prema latinskome (*contextus*). Osmislio ju je Bulcsú László. Mali hrvatski rječnik elektronike i računarstva iznovice je 2019. na Institutu „Ruder Bošković“ uredio Zorislav Šojat.

⁵ To je Lászlóova već dosta udomaćena zamjena za englesku riječ *text*, prema srednjolatinškome *textus*. Vidi: László (1994.).

predstavljanju sadašnjih i istaknutih obavijesti, već odražava i svjestan napor da se prilagode suvremenomu govornom jeziku. Posebno rasprostranjen u područjima kao što su zabava, višeizvorni sadržaji, tjelovježba, igre, borilačka natjecanja te obrtoslovlje,⁶ ovaj pravac naglašuje nastojanje člankopisaca i novinara da budu u tijeku s općesvjetskim nastojanjima i da djelotvorno priopćuju na jeziku koji nailazi na odzvuk u širokoj i raznovrsnoj javnosti. Tako ovaj pojavak ne samo da podcrtava protočnost i pokretljivost jezičnih prvenstava u znamčanome⁷ novinarstvu nego i rasvjetljuje sve veću međusobnu povezanost općesvjetskih priopćilnih krajolika.

Ponukan time, rad popisuje i opisuje suviše preuzetice iz engleskoga jezika (engleski *Anglicisms*), to jest takve posuđenice u orječjima sročenicima u novinskome funkcionalnom stilu (engleski *journalistic style*), gledajući s neodobravanjem na sve zamjetnije rashrvaćenje dijela međumrežja kao sastavnice hrvatskoga javnog prostora. No unatoč tomu razmatrana su izvorna orječja s odabranih mrežnih stranica hrvatskih priopćila, navlastito onih koji su u vlasništvu glasila, poslužila isključivo kao građa za oprimjerivanje takvih nepotrebnica, a ne u svrhu opisa odlika funkcionalnoga novinskog stila (Pranjkić, 1996.: 520., 523.; Silić, 1997.; Badurina i Kovačević, 2000.; Mihaljević, 2002.: 342. – 343.), jer se, s odmakom u odnosu na prikaz načina pisanja za novine, smatra da i „poengleženice“ u novinstvu već dugo vremena bitno suoblikuju naš jezični odgoj, i to upravo zbog čitanosti, mnoštvene proširenosti i golemoga utjecaja tih listova.⁸ Pritom se u radu pojavnice iz toga mješovitog hrvatsko-engleskog jezika i njegov priopćilni novogovor podsmješljivo nazivaju „hrengleskima“.⁹

Daljnjom raspravom prosuditeljski se preispituje sve veća naklonjenost dijela hrvatskih sročitelja mrežnih višeizvornih orječjaka tomu da prekomjerno umeće „poengleženice“. Obrazlaže se da takvo zalaganje predstavlja opasnost za cjelokupnost hrvatskoga jezika, s mogućnošću da dovede do njegove nepotpune povezanosti navlastito glede starijih naraštaja, koji su lošije upoznati s engleskim jezikom. Ovo se raščlanjivanje također suprotstavlja predodžbi o tome da su određeni pojmovi

⁶ Na *obrtoslovlje* kao prevedenicu grčkoga *τεχνολογία* (engleski *technology*, preko francuskoga *technologie* i njemačkoga *Technologie*, oboje prema latinskome *technologia*) osvrće se Stjepan Babić u jednome od svojih mnogobrojnih priloga (1995.a: 261.). Pronalazi ju u Lászlóovu (1993.) popisu različnica iz rasprave za peti svezak Radova Zavoda za informacijske studije.

⁷ Dotičnica, pridjev *znamčani* kao prevedenica za engleski pojam *digital*, također se nahodi kod Lászlóa (1994.) marom njegova urednika Zdenka Škiljana s Instituta „Ruđer Bošković“. Stefan i Jutta Rittgasser (1996.: 42.) imaju pak i dulji oblik *znamenčani*.

⁸ S time u vezi i Babićev Prijedlog za ukidanje hrvatskoga jezika donosi podulji popis sviju njegovih napisa o našem suživotu s nerijetko nepotrebnim „poengleženicama“, naslovljen Članci S. Babića o anglizmima (2003.: 35. – 41.).

⁹ Tako ga naziva Nives Opačić (2012.: 159.). U poglavlju O jeziku s vedrije strane svojih Vedrih priča (2000.) Babić ga zajedljivo označuje imenicom „anglokrobotski“, a tako ga zove i u Prijedlogu za ukidanje hrvatskoga jezika (2003.: 19., 22.).

tobože neprikladno izrecivi na hrvatskome, naglašujući bogato rječničko naslijeđe našega jezika i sposobnost stvaranja kovanica.

Hrvatski jezik, prožet stoljećima književne i rječničarske baštine, na raspuću je u znamčanome razdoblju (engleski *digital era*). Prispijeće mrežnih višeizvornih orječja izazvalo je, dakle, zbunjujuću težnju: opetovano, a često posve bezrazložno, uključenje engleskih riječi od strane nekih hrvatskih stvaratelja. Znanstveni prijedlog u ovom radu nastoji razjasniti spletove toga nagnuća glede hrvatskoga jezikoslovnog okvira, pobijajući njegovu nužnost i zagovarajući očuvanje jedinstvene vrsnoće našega jezika.

S obzirom na prodornost „poengleženica“ i njezine posljedice (Babić, 1990.: 112.), ponire se u opseg i narav uporabe engleskih izraza u hrvatskim mrežnim orječjima. Istražuje se kako takva uporaba, koja je daleko od pukoga jezičnog razvoja, zapravo prepušta slučaju rascjepkavanje jezične suvislosti. Takvo je raskrajanje, kako je rečeno, napose ozbiljno u odnosu na starije govornike hrvatskoga jezika, koji mogu opravdano smatrati ta orječja djelomice ili potpuno nerazumljivima uslijed svojega ograničenog znanja engleskoga. Da bi bila podcrtana težina ovoga kretanja, uporebljeni su iskustveni podatci i jezična raščlamba.

I sam ovaj rad snažno pobija dokaz navodno neprikladne izražajne postiživosti i tvrdnju o uobičajenome opravdanju priljeva engleskih riječi zbog tobožnje nemogućnosti hrvatskoga jezika da primjereno izrekne određene suvremene zamisli. Oslanjajući se na povijesne i ovodobne primjere hrvatskih jezikoslovaca, književnika, prevoditelja i rječničara, rad prikazuje samo djelić bogate riznice našega jezika i njegova dugogodišnjega običaja prilagodbe jezičnim potrebama stvaranjem kovanica – i to na način naših vrsnih „novotvoreničara“¹⁰ poput Bogoslava Šuleka (Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, 1874. – 1875.), Ivana Filipovića (Novi rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika: II. hrvatsko-njemački dio, 1875.), Dragutina Parčića (Rječnik hrvatsko-talijanski, 1901.), Bulcsúa Lászlóa (Pabirci redničkoga i obavjèstničkôga pojmovlja oko razumnih sustava, 1993.),¹¹ Stjepana Babića (Hrvatski jučer i danas, 1995.; Prijedlog za ukidanje hrvatskoga jezika, 2003.; Hrvanja hrvatskoga: hrvatski u koštacu sa srpskim i u klinču s engleskim, 2004.), Mate Šimundića (Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku, 1994.) i Tomislava Ladana (Riječi: značenje, uporaba, podrijetlo, 2001.; Etymologicon: tumač raznovrsnih pojmova, 2006.).¹²

¹⁰ Vesna Muhvić-Dimanovski (2005.: 11. – 13., 31. – 32., 40. – 45.) i Jakob Patekar (2019.: 175.) podsjećaju pak na podvojenost stavova govornika hrvatskoga jezika prema nekim prevedenicama s engleskoga. Babić je, međutim, davno pisao i o namjernome izazivanju neopravdanoga straha od tobožnjega jezičnog čistunstva (1990.: 112.).

¹¹ Sklonidba njegova imena i prezimena u ovome radu, kao i pojašnjenje samoga Lászlóa zašto to valja upravo tako činiti, preuzeti su iz članka Bojana Marottija (2020.: 43.).

¹² Redoslijed prati godine rođenja naših nabrojanih jezikoslovaca, književnika, prevoditelja i rječničara.

Konačno, očuvanje naobrazbe iz hrvatskoga kao materinskoga jezika suštinsko je radi održavanja prosvijećene raznolikosti, promidžbe obrazovnoga i spoznajnog razvoja, unaprjeđivanja društvene povezanosti i zaštite predašnjega znanja i baštine. To je odgovornost koju snosimo ne samo spram sebe samih i naših predaka, već i spram budućih naraštaja i općesvjetske zajednice. Poštujući i čuvajući svoju jezičnu baštinu, poklanjamo se bogatomu tkanju ljudske prosvijećenosti te zajamčujemo da mnoge njegove tančine ne budu izgubljene zbog ujednačujućih sila posveopćenja.

Pristup

Svrha istraživanja

Sa sviješću o nepobitnoj činjenici sve veće rashrvaćenosti i poengleženosti hrvatskoga međumrežnog prostora, ovim se radom željelo istražiti i utvrditi kolikom čestotnošću i u kojoj mjeri pojedini hrvatski sročitelji, nerijetko posežući za engleskim izvorima, u orječke svojih svekolikih mrežnih objava hotimice ugrađuju nepotrebne iz engleskoga jezika. Držeći da takvim prigrljivanjem sudobne engleštine ni tvorci, ni čitatelji – a ponekad ni gledatelji, ni slušatelji – takvih višeizvornih sadržaja nimalo ne postaju pozapađeniji, već da njome prosječnik (Ladan, 2000.: xviii.) naprotiv biva zbunjeniji, rad je krenuo od nazora da, primjerice, ni mrežna stranica nekoga od brojnih američkih priopćila na engleskome kao nedvojbeno svjetskome jeziku jamačno ne bi, i to bez ikakvoga stvarnog povoda, u orječje svoje objave uključila i čitave neprevedene izraze na bilo kojem od jezika kojima se također množveno govori na ozemlju Sjedinjenih Američkih Država, recimo na španjolskom, kineskom, tagaloškom, vijetnamskom ili korejskom (Dietrich i Hernandez, 2022.). Smatra se, prema tome, da je iznimno bitno da ti člankopisci pri prijenosu takvih tuđica u hrvatski u cijelosti ne podlegnu utjecaju poengleženosti, ponajviše poameričenja, nego da ipak čuvaju duh materinskoga, hrvatskog jezika.

Predloženi način istraživanja priljeva nepotrebnih „poengleženica“ u hrvatska mrežna orječja doimao se znanstveno uvjerljivim te onim koji bi mogao polučiti svrhu, postići uspjeh te dati značajne uvide, jer se činilo potrebnim iznova pobliže razglobiti i upozoriti na taj pojavak.

Ovakva obradba građe bila je učinkovita zbog sljedećih stvorenih pretpostavaka, iz kojih su potom izvedeni novi sudovi:

Odabir određenih hrvatskih mrežnih ishodišta (engleski *web portals*) kao izvora podataka bio je postupkovni put do prikupljanja istaknutih orječnih primjera koji zajamčuju da je hrvatski jezik koji se proučava suvremen i da odražava stvarnu uporabu u omiljenim priopćilima, a to je osobito korisno za jezikoslovna razmatranja usmjerena k suvremenoj uporabi jezika.

Jednomjesečno razdoblje promatranja uspostavilo je ravnotežu između posjedovanja dovoljno opsegovnog skupa podataka radi pravilnoga prepoznavanja obrazaca i tijekom te mogućnosti upravljanja njima u smislu raščlambe, to jest razglobe učestalosti i raznolikosti sadržaja objavljenoga na spomenutim mrežnim ishodištima.

Bilježenje zanimljivih slučajeva priljeva engleskih izraza bilo je ključno, a ovaj je korak činio srž navedene raščlambe, te su takve pojavnice, primjerice vrsta iskaza i njegovo uporabno surječje, bile razvrstane kako bi se olakšala ustrojenija razludžba.

Kasnija orječna raščlamba i tumačenje ovih primjera bili su bitni za razumijevanje ne samo učestalosti engleskih izraza, već i njihova surječja, uporabe i mogućih utjecaja na hrvatski jezik.

Uključeno je i ispitivanje značenja (engleski *semantics*),¹³ skladnije (engleski *syntax*) i stilskih vidova s obzirom na prikupljenu građu.

Mogućnost naknadnoga nadopunjavanja orječne raščlambe likovnim tumačenjima, kao što su crtulje i crtuljnici,¹⁴ oblaci riječi (engleski *word clouds*)¹⁵ ili skrižaljke (prijelednice, engleski *tables*), pružila je sveobuhvatnije razumijevanje i nalaze učinilo pristupačnijima, jer su ta likovna oruđa mogla pomoći u osvjetljivanju pravaca, učestalosti i podatkovnih uzoraka.

Glede razmatranja i jamčenja znanstvene objave, načela obradbe bila su pouzdana, prikupljanje podataka sustavno, a raščlamba predana kako bi istraživanje bilo jezikoznanstveno prikladno, a razmotreni su i vidovi čestitosti pri upotrebi javno dostupnih podataka i njihova proničnost u pogledu sviju obujamskih ograničenja u raspravi.

Ostavljena je, budu li izvori dopustili, i mogućnost izbornoga nastavka primijenjenoga istraživanja, odnosno naknadne provedbe poredbene raščlambe nalaza sličnih rasprava ili skupova podataka iz različitih vremenskih razdoblja ili iz drugih jezika, koje bi moglo pružiti dodatne uvide u promjenljivost priljeva tuđica u hrvatska orječja.

Pristup se zato učinio prikladnim za znanstveno istraživanje jezičnih promjena u hrvatskim priopćilima, a način provedbe istraživanja usklađen s učenim mjerilima i posebnim zahtjevima časopisa u kojem bi moglo biti objavljeno.

Uzorak građe i pribor za njezinu raščlambu

Da bi se doznao postotak suvišnih primljenica iz hrengleskoga,¹⁶ ispitivana orječja hrvatskih priopćila, koja imaju mrežna ishodišta sa sjedištima u Zagrebu i

¹³ Za engleski pojam *semantics*, ranije *semasiology* (preko francuskoga *sémantique* iz starogrčkoga σημαντικός), László je, tvorbenim pravopisom, skovao hrvatski nadomjestak — „zamjenbenicu“, rekli bi Ladan (1970.: 307.) i Babić (1991.: 77.) — *značboslovlje* (1993.), služeći se odglagolskom imenicom (*značba*) i dometkom (*-slovlje*). I na nju se Babić osvrće u svojem članku Lászlóva jezikoslovna gozba (1995.a: 261.). Zapisana glasovnim pravopisom, riječ preuzima oblik *znadžboslovlje*.

¹⁴ *Crtulja* je Lászlóov (1994.) prijevod za englesku riječ *graph*, a *crtuljnik* engleske riječi *diagram*. *Crtuljnik* potom rabi i Ivan Branko Šamija (2007.: 300.). Prema Oxford English Dictionary (2023.b), *graph* proishodi iz skraćenoga izričaja *graphic formula*, pri čemu engleska posuđenica *graphic* (preko francuskoga *graphique*) dolazi od latinskoga pridjeva *graphicus*, a on od grčkoga γραφικός. I engleska posuđenica *diagram* je, dakako, grština: preko francuskoga *diagramme* i latinskoga *diagramma* proishodi iz grčkoga διάγραμμα (Oxford English Dictionary, 2023.a).

¹⁵ Iako su i ti podatci obrađeni te su postojali kao prikazbena mogućnost, oblaci riječi ovdje ipak nisu upotrijebljeni zbog ograničenosti prostora.

¹⁶ On je u ovome radu već određen označnicom „mješoviti hrvatsko-engleski jezik“.

općedržavni dohvat,¹⁷ podvrgnuta su jednomjesečnomu promatranju (od 1. do 31. prosinca 2023.) te bilježenju i obradbi pojavnica s pomoću računalnoga naputka Sketch Engine tvrtke Lexical Computing iz češkoga Brna (<https://www.sketchengine.eu/>). Pritom mrežne stranice HRT.hr, Dnevnik.hr, Danas.hr i N1info.hr, ovdje namjerice poredane prema podacima o gledanosti (All Eyes on Screens i Agencija za elektroničke medije, 2023.), pripadaju najutjecajnijim dalekovidničkim kućama na razini Hrvatske, 24 sata i Večernji list u vlasništvu Styria Grupe, Jutarnji list u vlasništvu Hanza Media Grupe, 7dnevno u vlasništvu Singara i Telegram u vlasništvu Telegram Media Grupe imaju i najčitanija tiskana izdanja (HINA, 2023.), a Index se oglašuje kao „najčitaniji i najrelevantniji digitalni medij u Hrvatskoj“. Međutim, jedino Hrvatska radiotelevizija, kao ustanova od javnoga značenja, ima i zakonsku obvezu njegovanja hrvatskoga jezika (Hrvatski sabor, 2023.), uz odstupanja od toga načela dopustiva samo iznimno – primjerice kod prikaza ozvučno-slikovnih djela u izvornome obliku ili ako je raspored u cijelosti namijenjen strancima (Narodne novine, 20/2023., čl. 8.).

Sketch Engine odabran je jer je omogućio uvid u to kako hrengleski djeluje, a njegovi su postupnici (engleski *algorithms*) raščlanili opsegovna izvorna orječja, odnosno vrela (engleski i latinski *corpus*), te trenutačno otkrili što je u hrengleskome uobičajeno, a što u njemu predstavlja neobičnu, novu ili rijetku uporabu. Budući da je ta računalna napudbina i osmišljena radi primjene u jezikoslovnome rudarenju orječja (engleski *text mining*), stvorila je i upravljala građom preuzetom s navedenih mrežnih stranica te označila dijelove hrengleskoga novogovora i njihove natuknice, ponudivši pomno odabran jezični uzorak. Broj riječi računalno pretraživanih u orječjima preuzetima s mrežnih stranica deset naših najznačajnijih priopćila bio je postavljen na 100 000.

Pri raščlambi raznopredmetnih hrengleskih pojavnica pronađenih u vrelima — čije je upojmljivanje sezalo od kuharstva, rasonode i trgovine do odijevanja, uljepšavanja i zdravlja, a od kojih su u nekima i pravopisne pogrješke, koje ovdje nisu ispravljane – razvrstane su u ove skupine, čime je unekoliko nadopunjena njihova ranija podjela (vidi: Opačić, 2012.: 159.):

- izrazi engleskoga korijena s hrvatskim dometkom
- poluprevedeni engleski izrazi bez tumačenja engleskoga dijela
- zamjena čitave hrvatske ustaljenice engleskim izrazom
- nesklonidba engleske riječi u predimeničkoj pridjevnoj službi
- izrazi s engleskim predmetcima
- engleske riječi uporabljene u pogrješnome surječju

¹⁷ RTL-ova mrežna stranica Danas.hr, mrežna stranica Dnevnik.hr Nove TV, mrežna stranica 24sata.hr istoimenoga dnevnika, mrežna stranica Hrvatske radiotelevizije HRT.hr, mrežna stranica Index.hr tvrtke Index promocija, mrežna stranica Jutarnji.hr Jutarnjega lista, mrežna stranica N1info.hr tvrtke Adria News, mrežna stranica 7dnevno.hr tvrtke Singar, mrežna stranica Telegram.hr tvrtke Telegram Media Grupa i mrežna stranica Vecernji.hr Večernjega lista.

Suvišni anglizmi u hrvatskim priopćilima

Skrižaljka 1: Popis suvišnih anglizama – hrengleskih pojava – s izvorišnim priopćilima, tumačenjima značenja, uvriježenim prijevodima ili prijedlozima prijevoda

Državništvo i javna uprava

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Imamo potvrdu s Fakulteta: <u>Ex ministar</u> Filipović već radi kao profesor“ (naslov)	N1 info.hr	prema engl. <i>ex-minister</i> (nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi)	bivši ministar
„HDZ i dalje drži stabilan <u>rejting</u> , ali birači očito sve manje vjeruju u šefa te stranke“; „ <u>Rejting</u> stranaka“ (podnaslov i naslov)	Telegram.hr, Vecernji.hr	engl. <i>rating</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	procjena, omiljenost, ugled, vjerodostojnost
„Stiže nam <u>superizborna godina</u> : Što očekuje birače“ (naslov)	Vecernji.hr	prema engl. <i>super election year</i> (engl. predmetak u mješovitvoj tvorbi)	višeizborna godina

Način života i odijevanje

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Bila je ovo <u>baby boom godina</u> : Doris Pinčić, Lana, Janica...evo koje su sve poznate Hrvatice rodile 2023.“ (naslov)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi	godina s velikim brojem novorođenih
„ <u>Dizajner</u> , koji je na osvajanje svijeta krenuo iz rodne Kostrene, sinoć je u Guvernerovoj palači održao reviju koja će se dugo pamtili i na kojoj je još jednom potvrdio da mu na modnoj sceni malo tko može konkurirati.“	Telegram.hr	prema engl. <i>designer</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	oblikovatelj, osmišljavatelj

„Dok je pola njegova razreda napustilo Hrvatsku, Mladen je ostao i pokrenuo <u>farmu</u> .“	Dnevnik.hr	prema engl. <i>farm</i> (engl. posuđenica s hrv. dometkom)	dobro, imanje, zemljoposjed
„Glitter za zabavu godine: Vizualno moćni komadi u ulozi apsolutne zvijezde večeri“ (naslov)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz	sjaj
„Hrvatska <u>missica</u> otkrila što joj se dogodilo na izboru u Kini: Na 2 stupnja sam morala hodati u kupaćem kostimu!“ (naslov)	Vecernji.hr	engl. <i>miss</i> (engl. korijen i hrv. dometak)	hrvatska pobjednica natjecanja u ljepoti
„Imenjaci Stepančić i Cindrić spremni su i motivirani kao nikada dosad: Bit će <u>ključne figure</u> u igri Kauboja“ (naslov)	Danas.hr	prema engl. <i>key figures</i> (prev. engl. izričaj)	ključne osobe
„Lifestyle“ (naslov odjeljka)	Vecernji.hr	nepreinačen engl. izraz	način života
„Look“ (naslov odjeljka)	Telegram.hr	nepreinačen engl. izraz	izgled
„Neovisno o tome koristite li za <u>online kladenje</u> svoje računalo ili mobilni telefon, možete uživati u nesmetanom iskustvu kladenja.“	Danas.hr	nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi	mrežno kladenje
„Šljokice su uvijek in: Donosimo najbolje cipele za savršen <u>party stajling</u> “ (naslov, sic!)	Vecernji.hr	engl. <i>party styling</i> (nepreinačen engl. izraz i izgovorno preinačen engl. izraz)	način odijevanja za zabavu
„Provjerili smo kako izgledaju <u>showroomovi</u> i tamo zatekli studente kako isprobavaju naočale.“ (podnaslov, sic!)	Telegram.hr	prema engl. <i>showrooms</i> (engl. korijen i hrv. dometak)	izlagaonice
„Izabrao ženi neobičan poklon pa naljutio mnoge: „Profesionalna čistačica je <u>super dar!</u> ““ (naslov)	Vecernji.hr	engl. <i>super present</i> (engl. predmetak u mješovitoj tvorbi)	izvrstan dar ¹⁸
„Saša Lozar priznao koja je tajna njegova 18-godišnjeg sretnog braka, ali i kako se nosi s <u>ținejdzerskim hirovima</u> svoje kćeri: „Meni je to nepojmljivo!““ (naslov)	Dnevnik.hr	prema engl. <i>teenager</i> (izgovorno preinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi)	mladenačke mušice, mladenačka objest

¹⁸ Opširnije vidi: Smajić (2023.: 118.).

„Pripremite se za ‚vruću‘ 2024.: Evo koji nas <u>trendovi</u> očekuju u spavaćoj sobi sljedeće godine“ (naslov)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz	sklonost, smjer
„Još jedan <u>vintage stil</u> na sceni: Hit je prsluk kakav nose djevice“ (naslov)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi	starinski stil

Natjecateljske i borilačke igre i tjelovježba

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Nesvakidašnji ‚ <u>buzzer-beater</u> ‘ (koš s istekom vremena) vidjeli smo noćas u najboljoj ligi svijeta, NBA ligi, koji je Memphis Grizzliesima donio pobjedu protiv Sacramento Kingsa...“	Dnevnik.hr	nepreinačen engl. izraz	koš prije poluvremena
„ <u>Fight Site</u> “ (naslov odjeljka)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz	mrežna stranica o borilaštvu
„Vukoja i Petrović — <u>golgeteri</u> “ (naslov)	Vecernji.hr	engl. <i>goal getter</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	zgoditaši ¹⁹
„HNL <u>transferi</u> uživo“ (naslov)	24sata.hr	eng. <i>transfer</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	HNL-ovi prijelazi
„ <u>Specijal</u> — na Silvestrovo iz Beča“ (naslov)	Danas.hr	prema engl. <i>special program</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	poseban raspored
„ <u>Scuba skener</u> “ (naslov)	Jutarnji.hr	prema engl. <i>scuba scanner</i> (nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi)	ronilački pretražnik

¹⁹ Moja tvorenicica.

„Treća <u>seniorska momčad</u> u karijeri“ (naslov)	Danas.hr	prema engl. <i>senior team</i> (engl. posuđenica s hrv. dometkom u mješovitoj tvorbi)	starija momčad
---	----------	--	----------------

Novinarstvo

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„ <u>News</u> “ (naslov odjeljka)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz	novosti, vijesti
„ <u>Sci/Tech</u> “ (naslov odjeljka)	24sata.hr	skraćeno prema engl. <i>science and technology</i> (nepreinačen engl. izraz)	znanost i obrtoslovlje
„Tvoj glas! Tvoja priča! Tvoj <u>news portal!</u> “ (naslov)	Danas.hr	nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi	novinsko mrežno ishodište

Osobna njega, zdravlje i zdravstvo

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Majka podijelila mišljenja nakon što je otkrila svoja stroga <u>beauty pravila</u> za 12-godišnju kćer: „Ne smije koristiti crnu maskaru!““	Vecernji.hr	nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi	pravila o ljepoti
„ <u>Chill</u> “ (naslov odjeljka)	Index.hr	nepreinačen engl. izraz	opuštanje
„ <u>Eyeliner</u> u obliku mašnice najsladi je look za doček Nove.“	Telegram.hr	nepreinačen engl. izraz	olovka za oči
„ <u>Fit</u> “ (naslov odjeljka)	Index.hr	nepreinačen engl. izraz	pristao, sposoban
„ <u>Make-up inspo</u> “ (naslov)	Telegram.hr	razg. skraćeno prema engl. <i>make-up inspiration</i> (nepreinačen engl. izraz)	nadahnuće za uljepšavanje

„Neodoljiva <u>make up kombinacija</u> koju morate isprobati“ (naslov)	Vecernji.hr	engl. <i>make-up combination</i> (nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi)	usklađivanje šminke (za lice)
„Radiochirurgia Zagreb postala je Siemens Healthineers referentni centar za primjenu umjetne inteligencije u planiranju radioterapije i radiokirurgije, riječ je o prvom takvom centru u Europi.“	HRT.hr	prema engl. <i>health engineers</i> (nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi)	Siemensovo zdravstveno- ustrojbeno ²⁰ uputno središte

Poslovanje i trgovina

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„ <u>Biznis & Tech</u> “ (naslov odjeljka, sic!)	Telegram.hr	prema engl. <i>business</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	poslovanje (i obrtoslovlje)
„ <u>Business Outlook</u> “ (naslov djeljka)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi	poslovni izgled
„Workforce Ljudski Potencijali d.o.o., regionalna HR tvrtka koja posluje u zemljama Adriatica (sic!), i dnevno surađuje s više od 1 000 klijenata i ima 12 000 djelatnika, trenutno zapošljava u Zagrebu na 4 pozicije“ (podnaslov)	Vecernji.hr	engl. <i>human resources</i> (nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi)	<i>Workforce</i> ljudski potencijali d. o. o., ²¹ područna tvrtka koja se bavi ljudstvom
„ <u>Next Business</u> “ (naslov odjeljka)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz	buduće poslovanje

²⁰ Pridjev *zdravstvenoustrojbeni* moja je tvorenica.

²¹ Riječ *workforce* označuje „djelatnike, ljudstvo, osoblje, radnu snagu, zaposlenike“, upravo kao i sklop *ljudski potencijali*. Kako *workforce* u hrvatskome nije prihvaćena, sročitelj zapravo nije ni morao posegnuti za engleskom neprevedenicom.

„ <u>Shopaj24</u> centralno je mjesto za najbolje ponude malog i srednjeg poduzetništva u sklopu medijskog portala 24sata.hr.“	24sata.hr	engl. <i>shop</i> (engl. korijen i hrv. dometak)	kupuj! ²²
„ <u>Shopping centar</u> s dušom“ (naslov)	Danas.hr	prema engl. <i>shopping center</i> (nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi)	trgovina s dušom
„ <u>Startup Report</u> “ (naslov odjeljka)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz	izvješće o novoosnovanim poduzećima
„Posljednji put <u>šopingiramo</u> s dvojnim cijenama.“	Danas.hr	prema engl. <i>to go shopping</i> (engl. korijen i hrv. dometak)	kupujemo
„Novinar Biznis & <u>Techa</u> “ (podnaslov)	Telegram.hr	skrraćeno prema engl. <i>technology</i> (nepreinačen engl. izraz)	novinar odjeljka Poslovanje i obrtoslovlje
„Koji si <u>tim</u> — Dino, Gobac, Vanna ili Urban?“ (podnaslov); „Psiholozi u poslu — nekada su se bavili individualnim radom, a danas su ključ posla <u>timovi</u> “ (naslov)	HRT.hr, Vecernji.hr	engl. <i>team</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	momčad, sastav

Prehrana

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„ <u>Cupcake</u> češeri“ (naslov)	Index.hr	nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi	češeri (kolačići koji se peku u malim okruglim limenim, papirnatim ili silikonskim oblicima za kolače)

²² Navedeni sročiteljski orječak otklanja svaku nedoumicu o tome je li ovdje riječ o uređivanju snimaka Adobeovim Photoshopom ili o kupovini.

„Kako se približava Božić, tako se nameću i <i>zvijezde</i> adventa — <u>shroom burger</u> , buncek bites, fritter fantasy fritule, spicy cheese balls neki su od glavnih razloga okupljanja ispred Rollin' Flock kućice kod Kapetanove kule.“ ²³	Danas.hr	skraćeno prema engl. <i>mushroom burger</i> (nepreinačen engl. izraz)	pljeskavica s gljivama
„Sirovi božićni <u>brownies</u> “ (naslov)	Index.hr	nepreinačen engl. izraz u mješovitoj tvorbi	sirovi smeđi (čokoladni) božićni kolačići
„Jeste li za <u>Vege izazov</u> ? Novogodišnja odluka koja spašava živote“ (naslov)	Vecernji.hr	prema engl. razg. <i>veggie</i>	biljni izazov

Računalstvo

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Kakva je budućnost rada i može li nam <u>AI</u> pomoći u poslovanju?“	24sata.hr	skraćeno prema engl. <i>artificial intelligence</i>	umjetna inteligencija
„Isprobali smo novi Asus ZenBook S13 <u>laptop</u> “ (podnaslov)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz	nakrilnik
„Sasvim očekivano je da je drugi <u>najguglaniji</u> pojam u Hrvatskoj bio „štrajk“.“	24sata.hr	prema engl. <i>the most Googled term</i> (engl.posuđenica s hrv. predmetkom i dometkom)	najpretraživaniji na Googleu
„Širi se <u>viralan</u> video: Bieber je „zadrijemao“ na koncertu kolege“ (naslov)	24sata.hr	prema engl. <i>viral</i> (engl. posuđenica s hrv. dometkom)	proširen, rasprostranjen ²⁴

²³ Iz navoda je izdvojen samo jedan primjer: naime, *buncek bites* („zalagajčići kračice“) oprimjeruju mješovitu tvorbu, u kojoj je *buncek*, u skladu s objašnjenjem podrijetla s Hrvatskoga jezičnog portala (HJP), zapravo bavarska preuzetica (prema njemačkome *Bein*), dok *fritter fantasy fritule* oprimjeruju nepreinačen engleski izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi, koji je ovdje upotrijebljen ispred izvorno mletačke označnice (*fritola*, prema talijanskome *frittella*) za vrstu „izvrasnih uštipaka“. Naposljetku, i red riječi na kraju rečenice odaje utjecaj engleskoga jezika, jer valjalo je reći „ispred kućice Rollin' Flocka“.

²⁴ Budući da je značenje *rasprostranjenosti* već prisutno u engleskome pridjevu, sročitelj orječka mogao je izbjeći suvišno gomilanje preinakom naslova, napisavši da je rasprostranjena snimka na kojoj Justin Bieber „drijema“ na suposlenikovu nastupu.

„Hrvatski znanstvenici koriste najmoćnije <u>superračunalo</u> u EU“ (naslov)	HRT.hr	prema engl. <i>supercomputer</i> (engl. predmetak u mješovitoj tvorbi)	nadračunalo
---	--------	--	-------------

Turizam²⁵

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Ovo je <u>last minute ponuda</u> vikendica na jadranskoj obali“ (naslov)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz	ponuda u posljednji tren ²⁶

Umjetnost

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„ <u>Art</u> “ (naslov odjeljka)	Jutarnji.hr	nepreinačen engl. izraz	umjetnost

Zabava

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„Pogledaj <u>aftermovie</u> Sea Stara i pripremi se za magičnu zabavu u Umagu“ (podnaslov)	Dnevnik.hr	nepreinačen engl. izraz	poslijefestivalski film
„Mlada petorka okupljena u <u>bandu</u> ‚Pravila igre‘ šarmom i originalnošću namjerava pronaći put do publike.“	Dnevnik.hr	prema engl. <i>band</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	glazbeni sastav
„ <u>Celebrity</u> “ (naslov odjeljka)	Dnevnik.hr	nepreinačen engl. izraz	slavnik, slavnica ²⁷

²⁵ Hrvatska riječ *putničarstvo* više nije u uporabi, a nastala je u doba Nezavisne Države Hrvatske. Opširnije vidi: Marko Samardžija (1993.: 67.).

²⁶ Vidi opširnije o *last minute*: Ham, Mlikota, Baraban i Orlić, 2014.: 84.

²⁷ Časopis Jezik provodi od 1992. natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, kojim se bori posebice protiv engleskih nepotrebnica. O *slavniku* kao zamjeni za engleskoga *celebrityja* zborio je 16. ožujka 2019., prigodom proglašenja najbolje nove hrvatske riječi za 2018., Igor Čatić (Ham, 2019.: 174.).

„Clubzone“ (naslov odjeljka)	Dnevnik.hr	prema engl. <i>club zone</i> (nepreinačen engl. izraz)	klupski prostor
„Fanovi su u šoku!“ (naslov)	Dnevnik.hr	prema engl. <i>fan</i> (engl. posuđenica s hrv. dometkom)	obožavatelji, obožavateljice
„Novi hit u najavi: Ekranizacija rivalstva Diora i Chanela“ (naslov)	24sata.hr	nepreinačen engl. izraz	uspješnica
„Reality“ (naslov odjeljka)	24sata.hr	skraćeno prema engl. <i>reality show</i> (nepreinačen engl. izraz)	stvarnosni prikaz
„Svima dragi RTL-ov show 'Ljubav je na selu' nastavlja spajati usamljena srca, a tko će to sve sreću potražiti na livadama i poljima gledat ćeš prije svih uz Voyo.“	Danas.hr	nepreinačen engl. izraz	umjetničko- zabavna priredba ²⁸
„Showbiz“ (naslov odjeljka)	Vecernji.hr	skraćeno prema engl. <i>showbusiness</i> (nepreinačen engl. izraz)	zabavljaštvo
„Showbuzz“ (naslov odjeljka)	Dnevnik.hr	nepreinačen engl. izraz	šuškanje o zabavljaštvu
„Psihološki triler“ (naslov)	Dnevnik.hr	prema engl. <i>thriller</i> (izgovorno preinačen engl. izraz)	krimić, krimifilm, napetica
„World music zvijezda Fatoumata Diawara dolazi u Zagreb kako bi predstavila novi album“ (naslov)	Dnevnik.hr	nepreinačen engl. izraz u mješovitvoj tvorbi	zvijezda svjetske glazbe

²⁸ O engleskoj neprilagođenici show pisali su i Vladimir Anić (1973.), i Babić (1973.) Babić je što-
više predložio i njezine zamjene riječima *razonodnica* i *zabavnica* (1973.: 159.). Prijevod *umjet-
ničko-zabavna priredba* preuzet je s Hrvatskoga jezičnog portala, [https://hjp.znanje.hr/index.
php?show=search_by_id&id=d1diWRc%3D&keyword=%C5%A1ou+%28I%29](https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1diWRc%3D&keyword=%C5%A1ou+%28I%29).

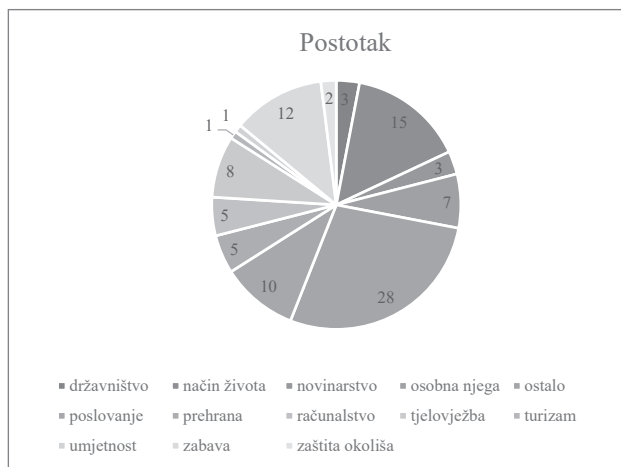
Zaštita okoliša

Pojavnica	Izvorišno priopćilo	Pojašnjenje značenja	Uvriježeni ili predloženi prijevod
„ <i>End of waste</i> poslovanje — Premifab otpadni destilacijski talog pretvara u nove proizvode za različite industrije“ (naslov)	Jutarnji.hr	prema engl. <i>end-of-waste</i> (nepreinačen engl. izraz u mješovitj tvorbi)	bezotpadno poslovanje
„ESG transformacija: s novom direktivom 50.000 kompanija u EU morat će podnositi nefinancijska izvješća“ (naslov)	Jutarnji.hr	skraćeno prema engl. <i>Environmental, Social, and (Corporate) Governance</i> (nepreinačen engl. izraz u predimeničkoj pridjevnoj službi)	preobrazba okolišnoga, društvenog i poslovnog upravljanja

Prethodna višedijelna Skrižaljka 1, koja navodi najzornije primjere razmatranih hrengleskih pojava, njihova izvorišna priopćila, tumačenja značenja, uvriježene prijevode ili prijedloge prijevoda, pokazuje da brojem takvih riječi u istraživa-nim orječjima prednjači mrežna stranica 24sata.hr, a slijede Vecernji.hr, Danas.hr, Dnevnik.hr, Jutarnji.hr, Telegram.hr, Index.hr, HRT.hr, N1info.hr te 7dnevno.hr. Neka priopćila, dapače, rabe engleski i za nazive svojih stalnih odjeljaka, primje-ricice Dnevnik.hr, 24sata.hr, Index.hr, Telegram.hr i Vecernji.hr. Konačno, začuđuje nedosljedna pojava hrengleskih dvočlanih izraza u kojima je prva riječ donesena izvornim engleskim pravopisom, dok je druga prilagođena i donesena izgovorno (primjerice „party stajling“).

Slika 1 postotno predočuje zastupljenost pojedinih predmetnica. Vidljivo je da se hrengleski, iako s različitom zastupljenošću,²⁹ dubinski ukorijenio u gotovo sva područja ljudskoga djelovanja, a podatak da u svakodnevnome mrežnom ophođenju na našem materinskom jeziku u oblastima poput odijevanja ili zabave već sudjeluje s neočekivanih petnaest, odnosno s dvanaest posto posvjedočuje stvarnu moguć-nost da pokadšto stoji uz bok hrvatskomu ne dođe li u međuvremenu do znatnije promjene razvojnih tijekova u smislu promicanja, primjene i zaštite hrvatskoga kao našega materinskog jezika.

²⁹ U građi je ukupno 72 % istaknutih i pobliže razmatranih hrengleskih pojava, dok preostalih dva-deset osam posto čine pobliže nerazmatrane hrengleske pojavnice, to jest pojedinačno uporabljani sročiteljski orječci bez jasnih značajka primjerodavnosti.

Slika 1: Postotna predodžba zastupljenosti pojedinih predmetnica.

Posljedci i rasprava

Izravni ishodi istraživanja

Istraživanje je potvrdilo svih osam postavljenih prorijekaka. Očekivano, malen je broj hrengleskih pojavnica zabilježen na mrežnoj stranici HRT.hr, što dokazuje da tamošnja jezikoispraviteljska služba srećom još uvijek dosta dobro skrbi o čistoći i kakvoći jezika svojih mrežnih objavaka na hrvatskome, a ugodno je iznenađenje u tome smislu mrežna stranica N1info.hr. Iako je, naravno, odredišno čitateljstvo ostalih mrežnih stranica različito od onoga mrežne stranice HRT.hr, količina „poengleženica“ u tim priopćilima uvelike ispunja brigom. Naime, više je nego očito i to da su se neki sročitelji pri pisanju tih orječčaka služili engleskim izvornicima, ali pri njihovu prijevodu na hrvatski nisu posegnuli za kakvim dobrim englesko-hrvatskim dvojezičnikom, već su se, vjerojatno, u cijelosti oslonili na Googleova višejezičnoga strojnog prevoditelja (engleski *Google Translate*), umjesto na rječnik.

Unatoč tomu što Google, smatrajući to svojom poslovnom tajnom, nigdje izravno ne navodi popunjuje li uistinu svoju hrvatsku dataru³⁰ i tako što prebire po mnoštvu orječča iz hrvatskih glasila (engleski *crowdsorce*), odgovor na upit kako se potkrjepama opskrbljuje njegova usluga Prevedi, koji daje upravo umjetna umnost (engleski *artificial intelligence, AI*), mogao bi sročiteljima tih štiva, a navlastito novinarima i piscima objavaka u takvim našim mrežnim izdanjima, biti znakovito upozorenje zašto bi valjalo dobro pripaziti na kakvoću hrvatskoga jezika i u takvim orječčjima, kako se time porabnicima budućih prijevoda, pogotovo mladeži, nesvjesno ili svjesno ne bi podastrli uzorci na osnovi nadasve pogrješnoga oprimjerivanja:

³⁰ Riječ *datara* kao prijevod engleskoga pojma *database* donosi László (1994.).

„Tvrta se povijesno služila javno dostupnim orječjima, uključujući mrežne stranice, spise i druga vrela, kako bi izvježbala svoje prijevodne predloške. Međutim, nužno je primijetiti da se Google pridržava sročiteljskih prava i prava umnoga vlasništva, zajamčujući da su podatci korišteni za izvježbavanje njegovih predložaka u javnome području ili da su primjereno odobreni.

Usto, Google primjenjuje način zvan ‚mnoštvenim prikupljanjem podataka‘ da bi usavršio svoje prijevodne postupnike (...)

Naposljetku, iako je vjerojatno da Googleov Prevedi može raščlanjivati širok raspon orječja, uključujući i ona iz hrvatskih mrežnih novina i s mrežnih ishodišta, da bi poboljšao svoje prijevode na hrvatski jezik, to će se odvijati uz strogo pridržavanje pravnih i ćudorednih smjernica“ (OpenAI, 2023).³¹

No, uz poplavu „poengleženica“, ono što posebno uznemiruje jest ćinjenica da je u mnogim takvim orječjima, dakle ne samo onima u oblasti obrtoslovlja i znanosti, u kojima bi mođda bilo opravdanije pozvati u sročiteljsku pripomoć umjetnu umnost radi složenosti samih objavaka, i rećenićno ustrojstvo potpuno nehrvatsko, to jest poenglećeno i nerijetko neprimjereno razgovorno (Soćanac i sur., 2003.: 175.; Brdar, 2010.: 219.). Taj smjer, bude li ga se nastavilo slijediti, mogao bi ubuduće nanijeti nemjerljivu štetu hrvatskomu književnom jeziku.

Takvih je nepravilnosti u razmatranoj građi znatan broj, pa su zato ovdje navedena samo dva njihova zorna primjera, uz pojašnjjenja prema VRH-u – Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika (2015.). Nepoželjan utjecaj engleske skladnje na prijelaznost hrvatskih glagola, hrvatske imenićko-prijedloćne veze i odabir rijeći, pri ćemu biljećimo izraze poput „*Hvala vam za Jazz*: Fatoumata Diawara oduševila je Tvornicu“ (preuzeto s mrećne stranice 24sata.hr, tvoreno prema engleskome *thank you for that* mjesto pravilnoga hrvatskog „hvala vam na tome“), „*Zato oprostite mi za eventualne zbrćkane gluposti danas*“ (preuzeto s mrećne stranice Index.hr, tvoreno prema engleskome *forgive me for that* mjesto pravilnoga hrvatskog „oprostite mi to“, jer je hrvatski glagol *oprostiti* prijelazan), „Roditelji su prihvatili moju dijagnozu, pomirili su se s time da sam neurodivergentan, ali vidim u razgovoru s njima kako im je krivo što mi nisu mogli ranije i više *pomoći s tim*“, kaće“ (preuzeto s mrećne stranice Vecernji.hr, tvoreno prema engleskome *assist with something* mjesto pravilnoga hrvatskog „pomoći komu u nećemu“, ako je znaćenje neprijelazno), „Uskoro ćemo uspostaviti adresu na koje će te (sic!) moći *poslati želje za Boćić*, te hotline na kojem ćamo (sic!) vam odgovarati na upite“ (preuzeto s mrećne stranice Dnevnik.hr, tvoreno prema engleskome *send a wish for Christmas* mjesto pravilnoga hrvatskog „poslati ćestitku za Boćić“) i „Cura iz Zagreba, iako je znala da ima koronu, svaki dan je izlazila van (sic!) *šetati psa*“ (preuzeto s mrećne stranice Telegram.hr, tvoreno prema engleskome *walk a dog* mjesto pravilnoga hrvatskog „izvesti psa u šetnju“, jer je hrvatski glagol *šetati* samo neprijelazan ili povratan).

³¹ Prijevod je moj.

Nepoželjan utjecaj engleskoga oblikoslovlja na stupnjevanje hrvatskih pridjeva, pri čemu bilježimo izraze poput „Prošle godine bio je *najviše korišten* emoji, ove godine već polako pada u zaborav“ (preuzeto s mrežne stranice Vecernji.hr, tvoreno prema engleskome *the most utilized* mjesto pravilnoga hrvatskog „najkorišteniji“) te „Iniesta se emotivno oprostio od Xavija: „Najbolji ikad (...)““ (preuzeto s mrežne stranice Danas.hr, tvoreno prema engleskome *best ever* mjesto pravilnoga hrvatskog „najbolji dosada“).³²

Polaznice za razmatranje i predložak iscrpnijega prijeglada

Imajući na umu prevlast engleskoga kao suvremenoga doticajnoga jezika (Nikolić-Hoyt, 2005.: 180.), i to onoga s raspravljački vrlo bogatim rječnikom (Opačić, 2009.: 49.),³³ te čuvanje materinskih jezika u doba posveopćenja, drži se da je engleski u suvremenom općesvjetskom krajoliku nadmoćan jezik, most koji spaja različite sredine i predjele. Ta je prevlast ukorijenjena u povijesnim, gospodarstvenim i obrtoslovnim čimbenicima te ima opsežan splet s jezičnom raznolikošću i čuvanjem materinskih jezika. Razaznavanje uspona engleskoga jezika i pronalaženje vještina radi sprječavanja potiskivanja izvornih jezika, uključujući i hrvatskoga, presudni su za održanje općesvjetske jezične raznolikosti (Chen, Ren i Lin, 2020.).

Prijelomna putanja uspona engleskoga jezika na istaknuto mjesto nerazmrsivo je povezana s naselbenim³⁴ i gospodarstvenim širenjem Britanskoga Carstva te, kasnije, sa svjetskim utjecajem Sjedinjenih Američkih Država (Ostler, 2023.: 7. – 30.). Tijekom devetnaestoga i dvadesetog stoljeća širenje engleskoga jezika gnalo je britansko naseljenišvo, koje ga je ustalilo kao jezik uprave, obrazovanja i moći u mnogim dijelovima svijeta (Elbourne, 2016.). U poslijenaselbenome razdoblju gospodarstveno i učeno vodstvo Sjedinjenih Američkih Država nadalje je učvrstilo engleski kao svjetski doticajni jezik. Pretežnost američkih priopćila, svestranost američkih obrtoslovnih novina, a napose računalstvo, te posveopćena narav poslovanja i državnštva doprinijeli su prodornomu širenju engleskoga jezika (Babić, 1990.: 87.).

Dapače, uloga engleskoga jezika na sveučilištima i u znanosti posreduje u njegovu usponu. Većina znanstvenih tiskovina objavljuje se, a većina istraživanja provodi, na engleskom jeziku, što ga čini nadglednikom današnjih znanstvenih spoznaja. Taj utjecaj u znanstvenoj zajednici i istraživanjima prinuđuje neizvorne govornike

³² Vidi opširnije o *ever/ikada*: Ham, Mlikota, Baraban i Orlić, 2014.: 60. – 61.

³³ Johanna Cailey (2023.) s američke mrežne stranica FluentU navodi dapače devedeset šest država koje govore engleski kao materinski, službeni ili doticajni jezik u surječju poslovanja, obrazovanja ili putničarstva.

³⁴ Pridjev *naselbeni* kao prijevod talijanskoga *coloniale* (preko francuskoga *colonial* prema latinskome *colōnia*) nudi već Parčić (1887.: 166.).

engleskoga da ovladaju engleskim jezikom kako bi pristupali i pridonosili znanstvenim spoznajama te ih obznanjivali.

No, posvudašnjost engleskoga jezika u svjetskome priopćavanju, trgovini i znanstvenoj zajednici postavlja izazove pred jezičnu raznolikost. U mnogim poljima postoji rastuća težnja da se engleski pretpostavi drugim izvornim jezicima i u službenim obrazovnim sustavima, i u svakodnevnoj uporabi. Taj pomak može dovesti do nestajanja jezičnoga i uljuđenog naslijeđa, jer bi mlađi naraštaji mogli biti sve bolji u engleskome i sve lošiji u hrvatskome.

Da bi bile suzbijene te posveopćenske sklonosti, moraju se uložiti zajednički naponi kako bi jezična raznolikost bila promicana i očuvana. Jedan je od pristupa primjena izdržljivih dvojezičnih ili višejezičnih obrazovnih sustava. Obrazovanje na hrvatskome materinskom jeziku, poglavito tijekom ranih godina, ključno je za spoznajni razvoj i prosvijećenu prepoznatljivost. Istodobno, poučavanje engleskoga kao drugoga jezika može pojedince opskrbiti potrebnim vještinama kako bi sudjelovali u općesvjetskom hrvalištu uz zadržavanje vlastitoga jezičnog naslijeđa.

Vlade i prosvjetne ustanove³⁵ stožerni su u tom pregnuću. Postupci koje prepoznaju i podupiru poučavanje i uporabu starosjedilačkih jezika u javnome životu, obrazovanju i priopćilima mogu pomoći da se ti jezici održe. Usto, promicanje književnosti, priopćila i umjetnosti na izvornim jezicima može povećati njihovu uglednost i životodajnost u javnome djelokrugu.

Drugo je važno umještvio djelovanje zajednica u očuvanju jezika. Životnost jezika ovisi o njegovoj dnevnoj uporabi u priopćavanju, pripovjedaštvu i prosvijećenim postupcima. Poticaji koje pokreće zajednica, a koji podupiru uporabu materinskih jezika u obitelji, na prosvjetnim događajima i u društvenim okvirima, nezaobilazni su u njihovu očuvanju.

Osim toga, obrtoslovlje može biti utjecajan saveznik pri zaštiti jezične raznolikosti. Razvoj značajnih izvora i sredstava na različitim jezicima može poboljšati pristup znanju i priopćavanju na materinskim jezicima. Od prijevodnih usluga do naputaka za učenje jezika, sredstva i uređaji mogu premostiti praznine i ponuditi osnove za promidžbu i uporabu različitih jezika.

Naposljetku, iako je položaj engleskoga kao suvremenoga doticajnog jezika svjedočanstvo povijesne, gospodarstvene i obrtoslovne pokretljivosti, on ne bi trebao biti na štetu jezične raznolikosti. Zaštita materinskih jezika nasuprot posveopćenju zahtijeva višestran pristup koji obuhvaća obrazovanje, smjer, uključenost zajednice i obrtoslovna sredstva i uređaje. Prihvaćajući višejezičnost, društva mogu iskori-

³⁵ Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023.) uputilo je u savjetovanje s javnošću nacrt Prijedloga zakona o hrvatskom jeziku.

stiti prednosti općesvjetskoga doticajnog jezika čuvajući bogato tkanje jezika koji utjelovljuju raznoliko naslijeđe i osobnosti ljudi širom svijeta.

Nastavit će se u sljedećem broju.

Tihomir Živić, Fakultet agrobiotehničkih znanosti, Osijek, tihomir.zivic@fazos.hr

UDK 81'373.45:811.163.42, izvorni znanstveni rad

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.02>

primljen 9. siječnja 2024., prihvaćen za tisak 21. siječnja 2024.

PITANJA I ODGOVORI

GRAŠEVINA

Profesorica hrvatskoga jezika V. V. obratila nam se pitanjem kako se piše vino i sorta grožđa graševina, velikim ili malim početnim slovom i jesu li potrebni polunavodnici. Evo njezina pisma: „Na našem fakultetu izdaju knjigu iz područja vinarstva i u njoj pišu sortu graševina i vino graševina oboje velikim slovom i stavljaju u polunavodnike (tvrde da tako pišu u svim stručnim člancima – provjerila sam i stvarno je tako), kažu da je to neki njihov interni dogovor. Kolegica i ja (pomažem u lektoriranju) mislimo kako je to pogrešno. Pomozite nam savjetom!“ V. V. poslala nam je i nekoliko primjera: „Osnovne karakteristike sorta ‘Graševina’ su: visok kvalitativni potencijal... kakvoća vina ‘Graševina’ iz vinogorja Kutjevo...“ uz svoj zaključak da je riječ o nepravilnom pisanju velikog početnog slova.

Odmah na početku valja reći da V. V. ima pravo i da se ni sorta ni vino graševina ne pišu velikim početnim slovom i da ih ne valja pisati u polunavodnicima, a ni u navodnicima. Dakle: „Osnovne karakteristike sorta graševina su: visok kvalitativni potencijal... kakvoća vina graševina iz vinogorja Kutjevo...“ ili još bolje, a nevezano uz ve-

liko i malo početno slovo, zanaglasnicu *su* valja postaviti na drugo mjesto u rečenici: „Osnovne su karakteristike sorta graševina: visok kvalitativni potencijal... kakvoća vina graševina iz vinogorja Kutjevo...“

Budući da je na hrvatskom tržištu više pravopisa i da se međusobno razlikuju u brojnim pravopisnim rješenjima pa i u pravilima za pisanje velikoga i maloga početnoga slova, valja provjeriti postoje li razlike i u pravilu za pisanje naziva biljnih sorata (sorta graševina) i naziva proizvoda (vino graševina i vino Kutjevačka graševina). U trima se pravopisima – Babić-Moguševu, Matičinu i Institutovu – nalazi isto pravilo tako da nema uporišta za pisanje sorta ‘Graševina’ i vina ‘Graševina’. Što se tiče uobičajenosti koje u svom pismu spominje V. V., da se tako piše u „svim stručnim člancima“ – svi stručni članci griješe i ne valja se povoditi za pogreškama.

Pravopisna pravila kažu da se nazivi biljnih vrsta, nazivi biljnih sorata, pišu malim početnim slovom i navode se primjeri: hrast lužnjak, gospina trava, gospin vlasak, rajčica, ivančica, lijepa kata, lokvanj, konoplja, kopar, maćuhica, neven, babić, bermet, biska, đakovački rizling, graševina, iločka graševina, izabela, malvazija, muškat, plavac mali, rizling, šampanjac, teran, traminac, vi-